

מלחמת לילה

(ויחלק עליהם לילה, בראשית י"ד, טו).

מאת

ישראל בן-שם

אברהם רודף אחרי כדרלעמר מלך עילם והמלכים אשר אתו מאלוני ממרא עד דן, הוא ושלש מאות ושמונה עשר חניכיו ילידי ביתו, כדי להציל משבי את לוט בן-אחיו. על הקרב ביניהם נאמר: "ויחלק עליהם לילה ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק".

כדרלעמר והמלכים אשר אתו כבשו את כל הארצות שבעבה"י ובגב, מעשתרת קרנים בצפון עד איל-פארן אשר על המדבר בדרום; הוא הכה ששה עמים: את הרפאים, הזוזים, האימים, את החוריי, העמלקי והאמורי וחזר כמנצח לארצו. בודאי מנה כח מנצח זה כמה אלפים אנשי חיל, מלומדי מלחמה וחמושים במיטב הנשק של הימים ההם. איך הצליח אברהם לנצחם ולרדפם עשרות קילומטרים בבריחתם? נראה לנו שיש למצוא תשובה לשאלה זו בכתוב "לילה". אברהם התנפל על מחנה כדרלעמר בלילה ונלחם בו בחשכת הלילה, ובכך השיג את נצחונו. עמי העולם העתיק לא נהגו להילחם בלילה, וידועות עובדות רבות על קרבות גדולים ומכריעים אשר הופסקו מיד עם בוא השמש. אברהם ואנשיו ידעו שיטה זו של לחימה בלילה והצליחו.

לא רק בקרב זה אלא גם בקרבות רבים אחרים נקטו בני ישראל בטכסים זה של לחימת לילה, כפי שנראה להלן, טכסיס שלא שמענו עליו אצל עמים אחרים. ידוע נצחונו של גדעון על המדיניים ובני בריתם, העמלקים ובני קדם. התיאור במקרא הוא מפורט למדי (שופטים ו'–ח') וניתן לעמוד על השתלשלות הדברים. יחס הכוחות היה כה בלתי מאוזן לרעת ישראל, עד שלא היה כל סיכוי למלחמת גדעון בדרכים הרגילות: מאה ושלשים וחמשה אלף אויבים (שם, ח', י) מול שלש מאות לוחמי ישראל (שם ז', ח). מבחינת טיב הנשק לא היה יתרון לצבא גדעון, כי על שני הצדדים אומר הכתוב שהיו "שלף חרב".

אין ספק שיסוד ההפתעה היה גורם חשוב מאד בנצחונו של גדעון אבל זה הצליח רק בחסות הלילה. אל נכון, היתה גם זו מלחמת-לילה, שנוספו על טכסיס זה גם גורמים אחרים כמו השופרות והלפידים, אבל גורם הלילה היה היסוד לכל הטכסיסים האחרים. המדיניים והעמלקים ובני קדם לא מצאו את ידיהם ורגליהם בשעות הלילה, לפניהם היתה רק דרך אחת ויחידה – מנוסה.

בטכסיס זה של התקפת פתע בלילה נקט גם שאול במלחמתו בבני עמון: נאמר (שמו"א, י"א, א): "ויבאו בתוך המחנה באשמרת הבקר ויכו את עמון". קדמונינו

חלקו את הלילה לשלש אשמרות: אשמרת הבוקר היא השלישית ובימות הקיץ היא – בערך – בשעה אחת אחר הצות ועד ארבע לפנות בוקר. נמצא שגם שאול התחיל את הקרב בשעות הלילה, בהפתעה ובניצול החשכה. על מלחמת דוד בעמלקי, מסופר: "ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם, ולא נמלט מהם איש כי אם ארבע מאות איש-נער אשר רכבו על הגמלים וינסו" (שמואל א' ל', יז).

מה היה הכח הכמותי של הגדוד העמלקי? מהביטוי "ולא נמלט מהם איש כי אם ארבע מאות איש נער" – יש להבין כי ארבע מאות נמלטים אלה היוו רק חלק קטן מכלל הגדוד ("לא נמלט איש כי אם..."). מסתבר לפיכך כי העמלקים מנו כמה אלפי לוחמים. לדוד היו רק ארבע מאות איש, מתעוררת השאלה: הכיצד הצליח להתגבר על אויב אשר עלה עליו פי כמה, אויב של לוחמי מדבר, מלומדי מלחמה? נראה לנו המפתח לבעיה זו הוא במלה "מהנשף". מ. צ. סגל, בספרו "ספרי שמואל", לפסוקנו, מסביר: "השם נשף... ויוגה על ראשית הלילה (מל"ב ז', ה, ז; ישעיהו ה', יא; משלי ז', ט ועוד), או על אחריתו (אויב ז', ג; תהלים, קי"ט, קמז), והנה רו"ל פירשו כאן על אחרית הלילה, היינו נשף הבוקר – וכן פירשו הר"י והע' והפש'. ור"ק ותנחום פירשו: ראשית הלילה, ופירוש רו"ל הוא עיקר. אמנם יש מרו"ל שסברו כנראה שנשף כאן הוא ראשית הלילה".

כנראה שהכוונה בפסוקנו פה ב"נשף" לאחרית הלילה, כשהכל ישנים, רדומים. אולם, להבנת הכתוב אין הבדל רב אם "נשף" הוא בהתחלת הלילה או בסופו. חשוב שדוד התנפל בלילה, בחשכה, ובחלקו הקובע היה זו קרב לילה, זה אשר הבטיח לו את הנצחון, למרות המספר הקטן של אנשיו. עתה נעיין במלחמת יהושע על מי מרום לאור העובדות הללו: יהושע י"א, ו – "ויאמר ה' אל יהושע: אל תירא מפניהם, כי מחר כעת הזאת אנכי נתן את כלם חללים לפני ישראל". יהושע י"א, ז – "ויבא יהושע וכל עם המלחמה עמו עליהם על מי מרום פתאם, ויפלו בהם".

יהושע י"א, ח – "וייתנם יהוה ביד ישראל ויכום, וירדפום". בביטוי "כל עם המלחמה" עלינו להבין אלפי לוחמים, וכיצד נבין איך נע מחנה עצום כזה ומגיע עד קו החזית ממש, מבלי אשר ירגישו בו, ואשר כל הופעתו היא "פתאם"?

לשם כך יש לחזור לפסוק הקודם: "ויאמר ה' אל יהושע" – זוהי נבואה; מכמה מקראות בתנ"ך אנו למדים שקבלת הנבואה היתה בלילה – בחלום, או במצב נפשי קרוב ודומה לו. אם דיבור אלהי זה אל יהושע היה בלילה, הרי שגם "מחר כעת הזאת פירושו – בשעות הלילה. מכאן מסתבר שהתקפתו של יהושע תוכנה ובוצעה בשעות הלילה, והקרב על מי מרום אף הוא היה קרב לילה, על כל המסקנות הנובעות מכך: האפשרות להביא מחנה גדול אשר החשכה מכסה על תנועותיו, יסוד ההפתעה "פתאם", האויב אינו מאומן ללחימת לילה, והתוצאה – מפלה ומנוסה לכל רוח. יתכן שאפשר לצרף לרשימה זו של מלחמות לילה גם את האמור במלחמת גבעון (יהושע י', ט-י): "ויבא אליהם יהושע פתאם, כל הלילה עלה מן הגלגל, ויהמם ה' לפני ישראל ויכום".

אין ספק שגם פה שימש הלילה יסוד מכריע בהצלחת הקרב, כי יהושע וצבאו עלו מן הגלגל לגבעון בחסות הלילה והפתיעו את חמשת מלכי כנען שצרו על גבעון. מצאנו שבטכסיס של להימת לילה נקטו לוחמי ישראל במשך דורות רבים, למן אברהם, יהושע וגדעון ועד שאול ודוד – תקופה המתמשכת מאות רבות בשנים. האם יש לראות בזה תופעה מקרית, תכונה אישית של מצביא זה או אחר או אילו מסורת קרבית העוברת מאב לבן, מדור לדור?

מכל מקום, טכסיס זה של להימה¹ מעיד על תכונות נפשיות חשובות – עוז רוח לצאת למלחמת מעטים נגד רבים, תושיה, מחשבה מהירה ובחירה והתמצאות בעת צרה.

1 תכונות אלו אפיניות גם לצה"ל, שהנהיג אמונים בצניחה לילית – דבר שאינו נהוג בצבאות צרפת ואנגליה. זה שנאמר: "מעשה אבות – סימן לבנים".